

In mem. P. J.

(VI/V. rész) A Város

1938-ban született Budapesten. Költő, író, műfordító. A sorozat korábbi részeit lásd 2001. 9., 2002. 2., 2002. 3. és 2002. 6. számainkban.

Miféle részei a városnak nekem — hogy nekem akkor —: „Pilinszky-város”. S általa, szentségtörés nem esik, a Város. Hiszen rétegre réteg a történelem, Róma ekképp... tudjuk. A Város, ó, igen, s el kellene (de tényleg így) zarándokolnom. Hagyjuk ezt. A Belváros volt, még a Váci utcán buszjáráttal stb., az Egyetem, az Egyetemi Könyvtár (ahol nálam is fürgébb kezek rég másolták már Pilinszkyt az akkori kor furcsa folyóirataiból, és ismertem a megjelenési legenda mindkét felét, becsületre legyen mondva, a szerkesztő se mást mondott, mint J.; ezek a dolgok így *alakultak*; ám legalább 30 év telt el közben), az a ház, ahol tábla mutatja, itt élt és dolgozott P. J. ettől eddig. Ahol a nevezetes nagynéni-lakás volt, nem áll már a ház, posta van ott, és — hanem ezt már írtam — itt esett, hogy szegény jómagamról valami nagyon örvendetes cikk jelent meg, címszó egzisztencialista... de ugyanakkor egy reliquiózus fogalom is mellette... és ahogy olvastam, nekimentem egy lámpaoszlopnak. És P. J. jutott eszembe... nem is, ilyen emlékek, mint P. J. nem „eszünkbe jutnak”, hiába írja Arany fordítása Hamlet atyjáról, nem eszünkbe jutnak... P. J. nevezetes falat súroló járása (egy időben) volt a vízjele, mintaképe ennek a lámpaoszloposdinak.

Mindönkben ott valami hiúság. P. J. dolgait ekképpen nem ismerem, de nem kell neki utólag s külön szorítanom ezért; hogy ott volt legyen benne is (van ilyen magyar igeidő?) ez. Biztosan ott volt. A részletek, a kicsiségek. Egyszál virág a szélben az is, a rezzenetlenségben (lásd versei!), ahogyan fontoskodom. Hogy P. J. járt így. A falat súrolva. A Belváros lámpaoszlopa.

Mindönkben, már csak a Város okán is (jó, Róma ilyképp kivétel, bár a Via Veneto is Róma) ott van valami mondétság, idézőjelbe tehetném, a mindenkori város okán. Nem baj! A Város, furcsán, Párizs, Bécs, Budapest stb. olykor dombokra épül. Jellemzője-e Párizsnek a dombosság? Hát nagyon! Bécsnek? Nem mindenki veszi észre: de mennyire! Hernals, Ottakring. Döbling és környéke, de már Alsergrund egyik fele, vagy az Währing nyúlványa? Doderer Strudlhof-lépcsője nem lenne? Nem lenne Doderer Strudlhof-lépcsője! Írókhoz passzítunk város-részeket, ez már a város ismerete. Sőt, írók alakjaihoz: még több. Sosem mulasztom el (!), hogy Musil ablakaira föl ne nézzek. Ó, istenem! Én itten csokoládét majszolok Bécsben, éttermek teraszai közt válogatok szegényemberként is, és Musilt éhhalál fenyegette. Nem tudom ezeket a dolgokat (összerendezni). Tudnék-e

Svájcban élni? (Musil ott halt meg, ha jól mondom. Kleet alig fogadta vissza fiául Svájc, csaknem ráment az életmű honosságára a jóval éberebb figyelme amerikai felszabadítók ügyessége miatt. Háború utáni Németország.)

Háború utáni Németország? P. J. versei erről. Nem tudom ezt a témát. Milyen lehetett. Engem az is megdöbbent, hogy nem az, hogy 1954, focivilágbajnokság, veszítünk (-tünk?), jó, „tünk”, Nyugat-Németország ellenében, de ahogy azt olvasom mindegyre: a 60-as évek elejétől volt a gazdasági csoda. Ismétlem, istenem! Isten! Jól meg volt alapozva. De hagyom napjaink cseh atomerőműves, magyar etc. történelmét (és esélyeit). Nem beszéljük a történelem emlékezet-nyelvét.

S hiába vagyunk hozzá kulturáltak. „Ismeretgazdagok.” Nem nézem le az újságokból ollózó, okoskodást-toldozó társadalmi-gazdasági napilap-esszéirodalmat. Annyi, amennyi. De magam is olvasok ilyen újságokat. A világ mondensága. Még a *Bild-Zeitung*ból is sokat tanulok. (Más cikk tárgya, bár akkor sem járok messze majd P. J. dolgától.) A Város. Mondenságai: A, B, C presszók. Bárok. Istenem. P. J. szellemként suhant át rajtuk? Kabátja székekhez tapadt? (Kabátja...!) Ismerősei is jobbak voltak, mint... És mégis. Aztán Párizs. Repülőutakról, ahogy mesélt. Más szereplőket megszemélyesítve. „Testesítve” mintegy. S. Sutton, a többiek. Melyikük melyikük betegágya mellett ült? (Ezüstkanál.)

Ezüstkanál és talpig tépett zsák. Igen. A Város dombjai itt: egy letekintés (Rózsadomb): nekem Fitzgerald, 1965. Első fordítási lehetőségeim közül való, Ottlikék jóvoltából. Egy másik domb: Gellérthegy-töve. Mányoki út. A. N. Gy. barátommal, akiben mindig volt valami világian ANGYali, zenéjében, habitusában, jelesen alakuló poézisében, Pilinszkyt mondtuk föl egymásnak. (Húszévesek alig múltunk.) A leglényegesebb város-domb-élményeim P. J. és F. S. F. műveihez fűződnek. Vagy Ottlik emlékéhez. Ahogy az Istenhegyi útról lenézhettem később a Vasas Sporttelepre (szigorúan atlétikai pálya és vívóklub), ahol „Cipi” az atlétika világába kalauzolt. Ahogy Varsóba elmentem a kedvéért, megnézni a lengyelek ellen fellépő amerikai válogatottat. Mely dolog volt az 1964–66 táján! (Fura, ma a 100 m-es síkfutók alól is hiányzik a ló. Mondensága a világnak? Nem, a ló nekem csak az evidenciák egyik változata volt; megmaradt belőle annyi, hogy a Város egészebb legyen így, fogadóirodáival. Már semmi zöld gyepek... nem...)

P. J. Ottlik, Mészöly Miklós, N. N. Á., de nekem távolabbról Jékely, W. S. mester, Kálnoky, elvben Szentkuthy, olyan emberek voltak, akik rántottak egyet-kettőt „a zakónkon”, sálunkon, mit tudom én, és rendbe voltunk huzintva, rázintva. Aztán, ahogy a Várost, a városokat sem egy nap alatt járjuk be, ahogyan ahhoz nagyon sok kell, hogy Dublin, London lehunyt szemmel legyen

az ismerősünk, a színhelyünk, a Színpad (Amerikában, Ázsiában, Ausztráliában én már soha nem is fogok...), ez a rendbeigazítás (és sosem „rendre”!) ugyancsak lassan hozza meg, amit meghozni hivatott. Rég kihal talán az emlék-forróság, kihűl, de él, így: hogy a Mátyóki úton N. N. Á. unokaöccsével, A. N. Gy.-vel az *Inpromptu* (P. J.) mondtuk fel egymásnak. Vagy ahogy az a bizonyos tengerpartot-járó-kisgyerek a kavicssal... előjön mai antológiákban is, de mennyire. Vagy... és vagy... és vagy. Nekem még a *Van Gogh imája*, az *Utószó* is az első hús „legnagyobb” P. J. vers közt van. S közben már csak halála óta is mi idő telt.

Megyek a Molnár utcán, vagy inkább „utcában”, szakadék, nézem Korniss Dezső évtizedekkel ezelőtti lakhelyének erkélyét, nézem P. J. tábláját. Most ez akkor mi? Elérkezem az Egyetemi Könyvtár elé. Szent mondénsága életünknek, poros nagyvilágisága: fel kell szállni mégis egy buszra... egy cigarettát meg kell gyújtani... döntené muszáj, gyalog térünk-e haza, járművel mégis, iszunk-e egy pohár bort... ez mind a Város. Belváros? Honnét meddig? A Hold Csarnoktól a Fővám Csarnokig? Vagy amott is, itt is: tovább? Hol éltek Ők? P. J. Ottlik, Mándy? (Hogy őt is ki nem hagyjam.) Mándy utoljára a Hold Csarnok közelében. Amerre annyit járok. Két mondatot féltem volna beszélgetésül kezdeményezni vele, Mándy Ivánnal. Olyan elvontnak, élettelennek éreztem magam hozzá képest. P. J. maga volt a pergamen-áttetsző-lényeg. Milyen sokszor kölcsönkértem volna lényét, lényé lényegét, helyzetekben. Nem is Budapesten, á. Hanem a városok — annyifélék önmagukban. Aligha P. J. imitálása volt „a részemről”, hogy Berlint (1999 tavasza már, egyetlen ottlétem) egyetlen háromszögé szűkítettem. De P. J. elvei (és gyakorlatai) nélkül lehetséges lett volna ez? „Lehetséges”, furcsa kifejezés. Mintha vívmányról beszélnék. P. J. összetettségének volt a része nagy minimalizmusa, e képessége (is). Bonyolult maradt ő azért, olyankor. Hozzá képest Ottlik, Mészöly nem volt minimalista, N. N. Á. etikai kódex volt elevenbe-formázva, Mándy... világibb volt, mint P. J. Csakugyan? Emlékek, emlékek reménytelenje.

Hogy szó legyen róla. Nem őrzé történelmeinek (így, többes számban) pontosabb emlékeit a Város. Kuriózzummá teszi ezeket az idők változása, megszentégtelenedéstől is óvja talán dolgait, dolgaikat. Rommá válva él üvegpalatáinak (rútságában? jelességében?) egy-egy skóciai, angliai középnagyváros, és az amerikai helyek? De Kabul, Bagdad jobb lenne? Kairó, mint középút? Ilyen témákhoz mindig elemi társalkodóbölcs volt P. J. Emlékszem, így ültünk a kitűnő G. I. professzor véletlen társaságában (vagy P. J. toppant be, de jó szó rá) a Lánchíd presszó teraszára váratlanul, így mondta, ő mondta, jellegzetes hanghordozásával (mi mással): Cegléd... New York olyan, mint a ceglédi főtér...

ugyanakkor bármi megtörténhet. Hát nem tudom. Párizs volt a színhelye akkor-legkedvesebb-közös filmünknek, a clochard emlékeztetvesszített történetének, és hát épp ez a kulcsszó. Meg kell várni a telet. Az emlékekkel lerohant szegény háború utáni fejsérült talán a fagy, az éhség, a végkimerültség „hatására” visszatér — és osztozik.

Herencsár András
tollrajza Tandori Dezső
In mem. P. J. című
esszéesorozatához